

2022

ОСВІТНІ СИСТЕМИ: РЕТРОСПЕКТИВА, ІННОВАТИКА

(до 100-річчя Всеукраїнського науково-педагогічного журналу «Рідна школа»)

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Всеукраїнський науково-педагогічний журнал «Рідна школа»
Педагогічний факультет НПУ імені М.П. Драгоманова
Кафедра педагогіки**

ОСВІТНІ СИСТЕМИ: РЕТРОСПЕКТИВА, ІННОВАТИКА

**(до 100-річчя Всеукраїнського науково-педагогічного журналу
«Рідна школа»)**

Київ - 2022

ОСВІТНІ СИСТЕМИ: РЕТРОСПЕКТИВА, ІННОВАТИКА (до 100-річчя Всеукраїнського науково-педагогічного журналу «Рідна школа»). Електронний збірник матеріалів наукового онлайн-семінару /за ред. д. пед. н., проф. Дем'яненко Н. М. Київ : ВЦ НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. 150 с.

EDUCATIONAL SYSTEMS: RETROSPECTIVE, INNOVATION (to the 100-th anniversary of the All-Ukrainian scientific and pedagogical journal «Native School»). Electronic collection of materials of the scientific on-line seminar /ed. d. ped. n., prof. Demyanenko N. M. Kyiv: VTs NPU imeni M. P. Dragomanova, 2022. 150 p.

В електронний збірник матеріалів наукового онлайн-семінару «ОСВІТНІ СИСТЕМИ: РЕТРОСПЕКТИВА, ІННОВАТИКА» (до 100-річчя Всеукраїнського науково-педагогічного журналу «Рідна школа») ввійшли тези доповідей учених, науково-педагогічних працівників, молодих науковців з актуальних проблем входження України до європейського освітнього простору.

Трансформації освітньо-наукового простору вищої школи у викликах сьогодення, концептуалізація ідеї педагогічної україністики, історія педагогіки як методологія сучасного педагогічного знання, традиції і перспективи освітніх систем середньої і вищої школи, дидактичні методики в історичному й сучасному реформаційному контекстах, інноватизація освітніх ретротехнологій та новації сучасного освітнього простору, персоніфікований досвід в українських і світових освітніх практиках це далеко не повний спектр проблем і питань, до висвітлення та розв'язання яких звертаються автори наукового збірника.

Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних і управлінських проблем розвитку вищої освіти в Україні та у міжнародному освітньо-науковому просторі.

Кушнірук Світлана Анатоліївна
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
НПУ імені М.П.Драгоманова, м.Київ
E-mail: sakushniruk@ukr.net

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АЛГОРИТМ МОДЕЛЮВАННЯ
ОПISУ ЗМІН У ФОРМУВАННІ ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ
СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТЕОРІЇ ВИХОВАННЯ
(ІХ-ХХІ ст.)**

На розвиток вітчизняної поняттєво-термінологічної системи впливають світові соціокультурні та геополітичні процеси (глобалізація, інтеграція, інформатизація та ін.), які зумовлюють освітні реформи та інновації (зміна структури освіти, адаптація передових зарубіжних освітніх технологій, форм і методів навчання тощо) та стають одним із визначальних чинників оновлення не лише термінології теорії виховання, а й педагогічної науки взагалі [2; 3; 4].

Проблема періодизації історії розвитку поняттєво-термінологічної системи педагогічної науки досліджувалась як українськими, так і зарубіжними науковцями. Ще Б. Комаровський у 1969 р. розкрив тенденції розвитку російської педагогічної термінології на основі формаційного підходу, орієнтуючись на соціально-політичний розвиток Росії. Домарксистський період був представлений трьома етапами (Х–ХVІІ ст., ХVІІІ ст., першою половиною ХІХ ст., другою половиною ХІХ ст. – 1917 р.), марксистський – двома (1917–1936 рр., 40-і – 60-ті рр. ХХ ст.). На кожному етапі педагогічна термінологія відображала стан розвитку теорії та практики навчання і виховання [1].

О. В. Сухомлинська (2003 р.) на основі культурно-антропологічного та цивілізаційного підходів обґрунтувала періодизацію національної педагогічної думки в Україні з ІХ ст. й дотепер: І період (ІХ–ХVІ ст.) – педагогічна думка Княжої доби; ІІ (1569 – середина ХVІІ ст.) – педагогіка в контексті слов'янського Відродження; ІІІ (друга половина ХVІІ–ХVІІІ ст.) – педагогічна думка і школа Козацької доби; ІV (ХІХ ст. – 1905) – становлення модерної

педагогічної думки; V (1905–1920) – педагогічна думка і школа в період визвольних змагань українського народу; VI (1920–1991) – українська педагогічна думка за радянських часів (етапи: I (1920–1933) – етап експериментування й новаторства); II (1933–1958) – українська педагогіка як складова «російсько-радянської культури»; III (1958–1985) – українська педагогічна думка у змаганнях за демократичний розвиток; IV (1985–1991) – становлення сучасного етапу розвитку української думки в рамках радянського дискурсу; VII (1991) – розвиток педагогіки і школи в Українській державі [6, с. 65–66; 2]

Заслуговує на увагу й запропонована російським дослідником О. Рижовим (2013) періодичність історичного розвитку педагогічної термінології, розроблена на основі комплексу чинників, що впливають на вживання педагогічних понять і термінів. *За типом провідного чинника* науковцем виділено чотири етапи: I (XI століття - середина XVII століття, провідний чинник – християнська система цінностей); II (середина XVII століття - кінець XVIII століття, провідні чинники - пріоритети державної політики в сфері освіти, розвиток розмовної і літературної мови); III (XIX століття - 80-ті роки XX століття, провідний чинник - розвиток у Росії науково-педагогічної теорії); IV (90-і роки XX століття - по теперішній час, провідні чинники - інтеграційні процеси в освіті і ослаблення політичного і наукового контролю над структурою і змістом педагогічної термінології) [5].

Системне осмислення досліджень українських (О. Адаменко, М. Алексюк, Л.Атлантова, Л. Березівська, А. Бойко, В. Бондар, Я. Бурлака, Л.Ваховський, С.Гончаренко, Н. Гупан, Л. Вовк, Н. Демяненко, М. Євтух, Н. Ничкало, В. Лозова, В. Майборода, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін.) та зарубіжних (І. Кантор, Б. Комаровський, Н. Коршунова, В. Краєвський, І. Кічєєва, В. Ледньов, Б. Лихачов, Н. Нікандров, В. Полонський, З. Равкін, О. Рижов, Є. Шиянов, Г. Штинова) науковців дозволило нам розробити **лексико-семантичний алгоритм моделювання опису змін у формуванні**

поняттєво-термінологічної системи вітчизняної теорії та практики виховання в IX-XXI ст.

Його реалізація передбачає:

1. Визначення тенденцій розвитку поняттєво-термінологічної системи вітчизняної теорії виховання в означений період:

- *суспільно-політичних* (зміна або забезпечення функціонування суспільної системи, політичних режимів на засадах провідних ідеологій);

- *економічних* (особливості торгівельних стосунків України з іншими державами (Візантією, Росією, Францією, Прусією, Польшею та ін.) у різні періоди її розвитку;

- *соціокультурних* (культурні зв'язки з іншими народами, суспільні перетворення, трансформація матеріальних та духовних цінностей тощо);

- *педагогічних* (зміна освітніх парадигм, втілених у відповідних законодавчо-нормативних документах, стан шкільної освіти, розвиток громадсько-педагогічної думки, педагогічної науки тощо);

- *лексикологічних* (генеза розвитку головних педагогічних та виховних лексем (категорій, понять і термінів), лексикографічне опрацювання педагогічних текстів на предмет діагностування лексичних інновацій тощо).

2. Систематизацію виховної термінології на основі класифікації та аналітичного групування, визначення *поняттєво-термінологічних полів з тематичними групами*, які об'єднуються в певну *поняттєво-термінологічну систему*:

- поняттєво-термінологічна група «процес виховання та його істотні характеристики»;

- поняттєво-термінологічна група «теоретичні засади виховного процесу: закони, закономірності та принципи»;

- поняттєво-термінологічна група «формування базової культури особистості»;

- поняттєво-термінологічна група «методи і форми виховання»;

- поняттєво-термінологічна група «засоби і форми виховання»;

- поняттєво-термінологічна група «діагностика особистої вихованості школярів» та ін.

3. Аналіз поняттєво-термінологічного апарату теорії виховання в контексті визначених методологічних засад (системного, історіографічного, історико-педагогічного, проблемно-хронологічного, герменевтичного, критеріально-комплексного та ін. підходів).

4. Визначення категорій, базових і похідних понять усіх поняттєво-термінологічних полів (підсистем) педагогіки та теорії виховання, формування предметно-тематичних груп, їх ієрархічної структури.

5. Визначення стійких та умовних термінів і понять.

6. Вибір домінуючого тлумачення визначених категорій, понять і термінів на основі абстрактно-теоретичного та науково-емпіричного *рівнів поняттєвого відображення педагогічної дійсності* (І. Кантор, Б. Комаровський, М. Скаткін, Ф. Фрадкін).

7. Характеристика нових понять і термінів.

Висновок. Розроблений алгоритм опису змін у формуванні поняттєво-термінологічної системи вітчизняної теорії та практики виховання в IX-XXI ст. дозволяє глибоко та всебічно дослідити категорійно-поняттєвий апарат в означений період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комаровський Б.Б. (1969) Русская педагогическая терминология. Москва: Просвещение. 311с.
2. Кушнірук С.А. (2019) Розвиток категорійно-поняттєвого апарату дидактики у педагогічній науці України (20–90-ті рр. XX ст.): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. 714 с.
3. Кушнірук С. А. (2011) Педагогіка. Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів педуніверситетів. Київ: НПУ. 472 с.
4. Кушнірук, С.А. (2017). Тенденції формування категоріально-поняттєвого апарату вітчизняної дидактики у IX–поч. XVII ст. *European humanities studies: State and Societі. Poland-Ukraine*, Вип.4 (III), 191–204.

5. Рыжов А. (2013) Генезис педагогических терминов в России (XI- начало ХХІвв.): дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Московский пед. госуд. ун-т. Москва. 485 с.
6. Сухомлинська О. В. (2003) Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н. 68 с.

Лещенко Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ
E-mail: osvitanataliya@gmail.com

АДАПТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Адаптивне навчання трактують як одну із форм персоналізованого здобуття знань, умінь та навичок із провідною роллю адаптивних технологій. Відповідно до індивідуальної мети здобуття освіти, моделі передбачають створення нових, більш ефективних напрямів учіння. О. П. Мінцер зазначає, що для персоналізації необхідний контент, способи подання матеріалу та співробітництво між педагогом й учнем. Це особистісний досвід, що задовольняє потреби людини завдяки своєчасній комунікації, зворотному зв'язку, шляхам взаємодії та підібраним засобами.

Науковці визначають адаптивне навчання у якості освітньої моделі, що враховує індивідуальні риси дітей та сприяє підвищенню рівня знань. Педагогічний процес, орієнтуючись на розумові можливості учнів, проектує їх подальший розвиток.

Таксономію адаптивних моделей навчання відповідно до функціонального призначення запропонував Tyton Partners, постачальник послуг у світовому секторі знань. Тож, доцільно їх розрізняти за: функціями спілкування та співробітництва; моделями контенту та можливостями налаштувань; джерелами контенту [3]. Маючи значний спектр програмних рішень, такі